
UDK 81'342.1:159.9
811.163.42'342.8
159.932:534
Izvorni znanstveni rad

Nataša Desnica – Žerjavić
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Hrvatska

JE LI TEŽE NAUČITI "ISTE" ILI "RAZLIČITE" GLASOVE STRANOG JEZIKA?

SAŽETAK

Na primjeru pogrešaka hrvatskih govornika koji uče francuski, u ovom se radu promatra teškoća usvajanja pojedinih glasova stranog jezika. Redoslijed usvajanja glasova pokazuje da se – osim u prvoj fazi učenja – iz kontrastivne analize fonoloških sustava ne može predvidjeti hoće li lakše biti usvojeni glasovi jednake ili vrlo slične fonološke definicije ili glasovi koji sadrže razlikovna obilježja nepoznata materinskom jeziku. Pogreške u prvoj fazi učenja uglavnom su, ali ne potpuno, u skladu s onima koje predviđa kontrastivna analiza fonoloških sustava materinskog i stranog jezika, a to su pogreške izazvane razlikovnim obilježjima koja ne postoje u materinskom jeziku. U kasnijim fazama (uključujući i završnu) izrazite su pogreške u realizaciji nedistinktivnih obilježja; te pogreške, iako ne sprečavaju prepoznavanje glasova, ometaju komunikaciju, prenoseći nenamjerne informacije o govorniku, čime skreću pažnju sa sadržaja na oblik poruke.

Ključne riječi: *usvajanje glasova stranog jezika, strani jezik, materinski jezik, razlikovna obilježja glasova, verbotonalni pristup*

UVOD

U teorijskoj lingvistici pitanje mogućnosti (bolje rečeno nemogućnosti) da glasovi koji pripadaju različitim jezičnim sustavima budu identični, implicitno je riješeno već od vremena Praške lingvističke škole, samim dijeljenjem «znanosti koja proučava elemente 'označitelja'» (Troubetzkoy, 1957:3) na fonologiju i fonetiku. Pedesetih godina, iako kontrastivna analiza promatra strani akcent gotovo isključivo kao posljedicu interferencije na razini jezičnih sustava, Weinreich (1953) navodi četiri tipa interlingvalne interferencije, među kojima spominje i nepoštivanje nedistinktivnih obilježja glasova, što naziva «supstitucijom». Jakobson (1973:152) izrijeckom kaže da «predrasuda koja se sastoji u svođenju fonoloških istraživanja samo na razlikovna obilježja, i u označavanju njih, sasvim arbitrarno, jedinom korisnima i prikladnima ... izobličuje stvarnost.» Kad Martinet (1969) sasvim eksplicitno govori o «naglasku» kao o odklonu od neke pretpostavljene foničke norme, on upozorava na razlike u izgovoru koje, iako očite, ne sprečavaju prepoznavanje glasova. A govoreći o usporedbi glasova dvaju sustava, Martinet (1970) kaže da je sasvim iznimno da svaki fonem jednog sustava ima sasvim odgovarajući fonem u drugome.

Pa ipak, još se i danas u glosodidaktičkoj praksi, ali i općenito u lingvističkim raspravama, procesu usvajanja *fonetskog sustava* stranog jezika obično pristupa kao nečem jasnom i predvidivom iz kontrastivne analize *fonoloških sustava* materinskog i stranog jezika. Brkanje fonološke i fonetske razine dovodilo je do apriornih pretpostavki da će se neki glas stranog jezika naučiti to lakše što je sličniji glasu materinskog jezika (Lado, 1957), odnosno, da je najteže naučiti dobro izgovarati glasove za koje nema ekvivalenata u materinjem jeziku (R.Filipović, 1968).

Za razliku od kontrastivne analize, verbotonalni pristup ne uspoređuje jezične sustave nego produkciju govornika pri usvajanju stranog jezika, iz čega proizlazi složenija i preciznija analiza pogrešaka i njihova tumačenja. Škarić (1967) temeljito razrađuje tipologiju pogrešaka koje dijeli na greške u segmentaciji, greške načina artikulacije, greške timbarske visine, greške napetosti i greške ritmičkih forma.

I neki drugi fonetičari već od šezdesetih godina prošlog stoljeća upozoravaju da su mnoge teškoće pri usvajanju izgovora fonetske, a ne fonološke prirode (Moulton, 1962). Brière (1966) smatra da se pokušaji kvantifikacije stupnja sličnosti i različitosti fonema, zasnovani na fonološkom opisu, često pokazuju neadekvatnima kad se suoče s fonetskom realnošću glasa novog jezika, te da neka artikulacijska obilježja, koja se smatraju redundantnima, mogu predstavljati glavnu poteškoću pri usvajanju glasa. S druge strane, podaci o nepoznatim razlikovnim obilježjima u novom glasu ili o kombinacijama poznatih razlikovnih obilježja ne omogućuju predviđanja o lakoći ili teškoći usvajanja novog glasa. Zato zastupa stajalište da se u kontrastivnoj analizi bolje mogu predvidjeti poteškoće usvajanja nekog glasa iscrpnim opisom njegovih artikulacijskih obilježja na fonetskoj razini, nego apstraktnim fonološkim opisom, udaljenim od fonetske realnosti glasova.

r 2,3=.94

Višestrukim slušanjem svakog segmenta glasovi su procjenjivani kao pogrešno izgovoreni ako ne zvuče kao izvorni glasovi francuskog jezika. Pri tome kriterij prepoznatljivosti nije smatran zadovoljavajućim, jer činjenica da su glasovi prepoznatljivi ne isključuje da oni mogu biti vrlo izrazita značajka izgovora, koja odaje stranog govornika.

Tekst koji je snimio svaki od 20 ocjenjivanih govornika sadrži 980 glasova, od čega 554 konsonanta i 426 vokala. Procijenjene pogreške iznesene su ovdje po skupinama od najslabije do najbolje, kako bi se pratilo usvajanje glasova po fazama učenja, odnosno do završnog stupnja. Postotak pogrešaka u svakoj skupini pokazuje, dakle, postotak pogrešaka od ukupnog broja glasova, od kojih su mnogi uvijek pravilno izgovoreni: 10 % ovdje znači da je svaki deseti glas u tekstu pogrešno izgovoren.

Budući da svi glasovi nemaju istu učestalost pojavljivanja u jeziku, u ovom je tekstu izbrojen broj pojavljivanja svakog glasa na kojemu je bilo izgovornih pogrešaka, kako bi se mogao izračunati postotak pogrešaka na svakom glasu u odnosu na broj pojavljivanja toga glasa u tekstu. Tako 71 % pogrešaka na vokalu /ø/ znači da je određena skupina ispitanika pravilno izgovorila samo 29 % od svih /ø/ u tekstu.

REZULTATI

I skupina (prosjeak pogrešaka 10,8 %.)

ø	71 %
y	64 %
œ	50 %
ã	47 %
a	40 %
ê	33 %
e	27 %
u	15 %
ô	11 %
i	10 %
ε	3 %

Visoka zastupljenost sva tri nazala potpuno je u skladu s očekivanjima, kao i relativno visoko plasirani prednji zaobljeni /y/ i /œ/. Treći prednji zaobljeni vokal, /ø/ / uopće ne nalazimo, a i četvrti, /ô/, nije visoko plasiran. Među poluzatvorenima i poluotvorenima greške nalazimo na paru e/ε ali ne i na paru o/ô. Međutim, pogreške na vokalima /a/, /i/ i /u/ ne mogu se objasniti kontrastivnom analizom dvaju sustava. Među njima vokal /a/ opisan je kao pretaman i nazaliziran ispred /n/ i /m/, vokal /i/ kao opušten (nejasan), a vokal /u/ u nekim slučajevima

kao nedovoljno taman (nedovoljno stražnji i preotvoren) ili neodređenog timbra, a u drugim slučajevima kao da počinje sličiti vokalu /y/.

II.skupina (prosijek pogrešaka 4,8 %)

õ	46 %
ã	44 %
œ	25 %
i	25 %
e	12 %
ẽ	8 %
o	6 %
ɔ	6%
u	5 %
y	3 %
ɔ̃	1 %

U drugoj skupini, gdje ukupni broj pogrešaka znatno opada, vidi se da nazalni vokali i dalje ostaju na prvom mjestu s vrlo velikim postotkom pogrešaka. Uz iznimku vokala /œ/, broj pogrešaka pri izgovoru prednjih zaobljenih gotovo je neznatan (3 odnosno 1 %). Prema opisu fonoloških sistema dvaju jezika sasvim je neočekivano da na vokalima /y/ i /ɔ̃/ ima znatno manje pogrešaka nego na vokalima /i/ i /u/ koji su navodno "isti" u oba jezika.

III.skupina (prosijek pogrešaka 1,69 %)

ẽ	7,29 %
õ	6,34 %
œ	5,21 %
ɔ	3,33 %
ã	2,08 %
y	2,08 %
ɔ̃	1,53 %
ε	1,00 %
ø	0,83 %
e	0,76 %
i	0,50 %

I dalje su nazalni vokali najzastupljeniji među onima koji su pogrešno izgovoreni, a od prednjih zaobljenih i dalje se najviše griješi na glasu /œ/, dok na ostala dva ima tek 2 % odnosno ispod 1 % pogrešaka. Sva tri poluotvorena i dva poluzatvorena predstavljaju još uvijek relativnu teškoću, a pogreške na /i/ sasvim su sporadične.

IV.skupina (prosjeak pogrešaka 0,36 %)

đ	3,17 %
ã	1,78 %
ε	0,88 %
ɔ	0,83 %
y	0,42 %
i	0,17 %

Od malog broja preostalih pogrešaka najčešće su i dalje one na nazalima, zatim na poluotvorenim vokalima, dok je od prednjih zaobljenih vokala ostalo pogrešaka jedino na /y/ i to u vrlo malom postotku.

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Vidimo, dakle, kako se iz same činjenice da je neko razlikovno obilježje novo ne može predvidjeti hoće li se teško ili lako svladavati. Na ovom uzorku, a to pokazuje i iskustvo fonetske korekcije generacija studenata, dva razlikovna obilježja koja su hrvatskim govornicima nova, ne svladavaju se s jednakim uspjehom: zaobljenost prednjih vokala brže se i potpunije usvaja nego vokalska nazalnost.

Ovi su rezultati u skladu sa zaključcima nekih ranijih istraživanja (Flege, 1987) o uspješnosti usvajanja izgovora engleskog jezika od Francuza i francuskog od Amerikanaca: anglofoni govornici bolje su usvajali francusko /y/, koje je novo njihovu sustavu, nego francusko /u/ koje se fonološki opisuje kao jednako. U istom istraživanju pratilo se kako frankofoni i anglofoni govornici usvajaju aspirirano englesko, odnosno neaspirirano francusko inicijalno /T/, dakle jedno nerazlikovno obilježje. Pokazalo se da se dugotrajnijim životom u zemlji drugog jezika vrijednosti VOT (Voice onset time), - ili prema Škariću (1991) VUG (vrijeme uključivanja glasa) - približavaju onima u izvornom jeziku, ali da se nikada s njima ne izjednačavaju.

Treba naglasiti da su se u našem istraživanju, osim pogrešaka na glasovima s razlikovnim obilježjima koja hrvatski ne koristi, u znatnom broju pojavljivali i glasovi /a/, /u/ i /i/ koji slove kao "isti" u hrvatskom i francuskom.

Dakle, čak i kad bismo se zadržali samo na usporedbi glasova dvaju jezičnih sustava prema *fonološkim* obilježjima, vidimo da proces usvajanja glasova ne teče po shemi «isti» / «različiti» glasovi. A ako pobliže razmotrimo u čemu se sastoje izgovorne pogreške, odnosno kakva odstupanja od standardnog izgovora one predstavljaju, proces učenja glasova još je manje predvidiv i samorazumljiv.

Naime, u izgovoru nazalnih i prednjih zaobljenih vokala, dakle, vokala nastalih kombinacijom razlikovnih obilježja koja ne postoje u hrvatskom vokalizmu, pogreške se najčešće ne sastoje u neispravnoj realizaciji tih obilježja: npr./ã/ u 90 % slučajeva nije izgovoreno pogrešnom *nazalnošću*, nego pogrešnim *timbrom*, koji je korelat mjesta tvorbe; to znači da se poteškoća sastoji u preciznoj realizaciji razlikovnog obilježja koje koristi i hrvatski jezik.

Isto vrijedi, iako u manjoj mjeri, i za prednje zaobljene vokale: /y/ je vrlo često izgovoren nedovoljno napeto, ili pak kao /u/, što se ne uklapa u očekivani smjer odstupanja.

Usporedbe fonoloških sustava ne pokazuju puninu fonetske realnosti definiranih glasova, niti nedistinktivna obilježja koja mogu biti jako uočljiva kad se ti glasovi prenesu iz jednog jezika u drugi. Obično se ne primjećuje ni ono što bi moralo biti očito, a to je činjenica da znatno veći broj glasova, kao što je to slučaj u francuskom, nužno mijenja širinu polja raspršenja svakog vokala unutar ukupnog vokalskog prostora (Peterson i Barney, 1952), koji je u tom slučaju podijeljen prema načelu dovoljnog kontrasta, a ne prema načelu maksimalnog kontrasta kao u hrvatskom. Zbog toga krajnji glasovi moraju biti ekstremnije smješteni, pa će se razlikovati od hrvatskih vokala čak i onda kad razlikovna obilježja to ne pokazuju. Zato i naoko "isti" glasovi, kao /i/, /a/ ili /u/ zapravo nisu isti.

Vratimo se pitanju iz naslova: Je li teže naučiti "iste" ili "različite" glasove stranog jezika? Nema jednoznačnog odgovora, neka se obilježja glasova usvajaju lakše, a neka teže, bez obzira na to je li riječ o razlikovnim ili nerazlikovnim osobinama, o poznatim ili nepoznatim kombinacijama tih obilježja. Ipak je dobro znati da se teškoća usvajanja ne može proreći uspoređujući fonološke sustave. A kriva očekivanja, kriva preduvjerenja, daju dojam da je problem riješen, i tako sprečavaju da se vidi u čemu se on sastoji u svakom pojedinom slučaju.

REFERENCIJE

- Brière, E. J.** (1966). An investigation of Phonological Interference. *Language* 42, 4, 769-796.
- Filipović, R.** (1968). *Engleski izgovor*. Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu.
- Flege, J. E.** (1987). The production of 'new' and 'similar' phones in a foreign language: evidence for the effect of equivalence classification. *Journal of phonetics* 15, 47-65.
- Jakobson, R.** (1973). *Essais de linguistique générale*. Paris: Ed. de Minuit.
- Lado, R.** (1957) *Linguistics Across Cultures*. Michigan: University of Michigan, Ann Arbor.
- Martinet, A.** (1969). *Langue et fonction*. Paris: Denoël.
- Martinet, A.** (1970). *Éléments de linguistique générale*. Paris Armand Colin.
- Moulton, W. G.** (1962). Toward a classification of pronunciation errors. *Modern Language Journal* 40, 3, 101-109.
- Peterson, G. E., Barney, H. L.** (1952) Control methods used in a study of the vowels. *Journal of Acoustical Society of America* 24, 175-184.
- Ryan, E. B.** (1973). Subjective reactions toward accented speech. In R. Shuy, R. Fasold (eds.). *Language Attitudes: Current Trends and Prospects*. Washington D.C.: Georgetown University Press
- Škarić, I.** (1967). Govori u sukobu. *Govor* 2, 31-52.
- Škarić, I.** (1991). Fonetika hrvatskog književnog jezika. U R. Katičić (ur.), *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika*. Zagreb: HAZU – Globus.
- Troubetzkoy, N.S.** (1957). *Principes de phonologie*. Paris: Klincksieck.
- Weinreich, U.** (1952). *Languages in Contact*. The Hague: Mouton.

Nataša Desnica – Žerjavić
Faculty of Philosophy, University of Zagreb
Croatia

IS IT MORE DIFFICULT TO LEARN "THE SAME" OR "DIFFERENT" SOUNDS OF THE FOREIGN LANGUAGE?

SUMMARY

This paper is concerned with the difficulties in acquiring individual speech sounds of a foreign language, based on errors made by Croats learning French. The order of sounds' acquisition shows that – except for the initial learning stage – the contrastive analysis of the phonological systems does not enable us to predict whether the sounds with an equal or very similar phonological definition or the sounds containing the distinctive features absent from the mother tongue would be more easily acquired. The errors at the first learning stage are generally in accordance with those anticipated by the contrastive analysis of the phonological systems of the mother tongue and the foreign language, i.e. the errors which are a consequence of the lack of some distinctive features in the mother tongue. At later stages (including the final one) the errors in the realisation of non-distinctive features are more pronounced which, without hindering the sound recognition, pose an obstacle in communication by transmitting unintentional information about the speaker and thus shifting our attention from the content to the form of the message.

Key words: *acquisition of sounds in a foreign language, foreign language, native language, distinctive features of sounds, verbotonal approach*
